

**OILADA BOLALAR BILAN MULOQOTNI YO‘LGA QO‘YISHNING
O‘ZIGA XOS PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK JIHATLARI****Jumanazarova Gullola Yoqubjanovna**

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Namangan filiali v.b.dotsenti, (PhD)

G-mail: gullolajumanazarova503@gmail.com

Toshkent Kimyo Xalqaro Namangan filiali

1-bosqich magistranti

Voxidova Benazir Utkir qizi

+998992005551.vbenaw@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada oilada bolalar bilan muloqotni samarali tashkil etishning pedagogik va psixologik jihatlari tahlil qilinadi. Oilaviy muloqot bolaning shaxs sifatida shakllanishi, emotsional barqarorligi, ijtimoiy moslashuvi hamda axloqiy tarbiyasida muhim omil hisoblanadi. Maqolada ota-onalar va bolalar o‘rtasidagi muloqotning mazmuni, shakllari hamda uslublari yoritilib, sog‘lom psixologik muhitni yaratishda muloqotning ahamiyati asoslab beriladi. Shuningdek, yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda bolalar bilan muloqot qilishning samarali yo‘llari, empatiya, tinglash madaniyati va ijobiy munosabatni shakllantirish masalalariga alohida e‘tibor qaratiladi. Tadqiqot natijalari oilaviy tarbiyada to‘g‘ri tashkil etilgan muloqot bolaning ruhiy rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: oilaviy tarbiya, ota-ona va bola muloqoti, pedagogik jihatlar, psixologik jihatlar, emotsional muhit, shaxs rivoji, empatiya, tarbiyaviy munosabat

Bugungi kunda jamiyatda sog‘lom avlodni tarbiyalash, barkamol shaxsni shakllantirish masalasi dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda oila muhim ijtimoiy institut sifatida bolaning shaxsiy va ruhiy rivojlanishida asosiy rolni bajaradi. Ayniqsa, oilada bolalar bilan to‘g‘ri va samarali muloqotni yo‘lga qo‘yish bolaning emotsional holati, ijtimoiy moslashuvi hamda shaxs sifatida kamol topishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Oilaviy muloqot bolaga mehr, ishonch va xavfsizlik hissini beruvchi muhitni yaratadi. Ota-ona va bola o‘rtasidagi munosabatlar mazmuni, muloqot uslubi hamda undagi pedagogik va psixologik yondashuvlar bolaning o‘z-o‘zini anglashiga, ijobiy xulq-atvor shakllanishiga va jamiyat bilan to‘g‘ri munosabat o‘rnatishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Muloqot jarayonida bolaning fikrini hurmat qilish, uni tinglay olish va tushunishga intilish sog‘lom oilaviy muhitning muhim ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi.

Zamonaviy hayot sur'ati, axborot texnologiyalarining keng tarqalishi hamda ijtimoiy omillarning murakkablashuvi oilaviy muloqot tizimiga yangi talablar qo'yimoqda. Ko'plab hollarda ota-onalar bilan bolalar o'rtasida tushunmovchiliklar yuzaga kelib, bu bolaning psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, bolalar bilan muloqotni yosh xususiyatlari, individual ehtiyojlar va psixologik holatlarni hisobga olgan holda tashkil etish zarurati ortib bormoqda.

Shu nuqtayi nazardan, oilada bolalar bilan muloqotni yo'lga qo'yishning pedagogik va psixologik jihatlarini ilmiy asosda o'rganish, samarali muloqot usullarini aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish bugungi ta'lim-tarbiya amaliyoti uchun muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi oilada bolalar bilan muloqotni samarali yo'lga qo'yishning pedagogik va psixologik jihatlarini aniqlash hamda ushbu jarayonning bolaning shaxsiy, emotsional va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sirini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, unda oilaviy tarbiya jarayonida bolalar bilan muloqotning samarali shakl va usullari pedagogik-psixologik nuqtayi nazardan tizimli ravishda yoritilib, ularning bolaning ruhiy barqarorligi va ijtimoiy moslashuvini ta'minlashdagi ahamiyati asoslab berilgan.

Oilada bolalar bilan muloqotni samarali tashkil etish tarbiya jarayonining asosiy poydevorlaridan biri hisoblanadi. Bola hayotida dastlabki ijtimoiy tajriba, axloqiy me'yorlar va emotsional munosabatlar aynan oilaviy muhitda shakllanadi. Ota-ona bilan bolaning kundalik muloqoti orqali uning dunyoqarashi, o'ziga bo'lgan ishonchi hamda atrofdagilar bilan munosabatlari rivojlanadi. Shu bois oilaviy muloqot faqatgina axborot almashinuvi emas, balki tarbiyaviy va psixologik ta'sir vositasi sifatida qaraladi.

Pedagogik nuqtayi nazardan, oiladagi muloqot bolaning yosh xususiyatlari va individual ehtiyojlariga mos holda tashkil etilishi lozim. Bolaning fikrini erkin ifodalashiga imkon berish, savollariga sabr-toqat bilan javob berish, uning qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash pedagogik muloqotning muhim shartlaridan hisoblanadi. Ota-onaning buyruqbozlikka asoslangan yoki haddan tashqari nazorat qiluvchi munosabati bola faolligining pasayishiga, mustaqil fikrlashning cheklanishiga olib kelishi mumkin. Aksincha, hurmat va ishonchga asoslangan muloqot bolaning mas'uliyat hissini kuchaytiradi.

Psixologik jihatdan esa oiladagi muloqot bolaning emotsional holatini barqarorlashtiruvchi asosiy omildir. Ota-onaning mehribonligi, empatiyasi va bolani tushunishga intilishi bolaning ruhiy osoyishtaligini ta'minlaydi. Muloqot jarayonida bolaning his-tuyg'ulariga e'tibor qaratish, ularni inkor etmaslik va tan olish psixologik jihatdan sog'lom shaxs shakllanishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, bolaga tinglash madaniyatini namoyon etish uning o'z qadrini his etishiga va o'ziga ishonch hosil qilishiga yordam beradi.

Oilada bolalar bilan muloqot qilishda yosh davrlariga xos xususiyatlarni hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan muloqot ko‘proq hissiy va obrazli shaklda olib borilishi zarur bo‘lsa, o‘smirlik davrida muloqot tenglik, hurmat va tushunishga asoslanishi lozim. O‘smirlar bilan muloqotda ularning shaxsiy fikri va qarashlariga e‘tibor bermaslik nizolar va tushunmovchiliklarning kuchayishiga olib keladi. Shu sababli ota-onalar o‘z muloqot uslublarini bolaning rivojlanish bosqichlariga mos holda o‘zgartirib borishi lozim.

Shuningdek, oilaviy muloqotda ijobiy nutqiy muhitni shakllantirish ham muhim pedagogik-psixologik vazifalardan biridir. Tanbeh berishda muloyimlik, tanqidni shaxsga emas, xatti-harakatga qaratish, rag‘batlantirish va maqtovdan o‘rinli foydalanish bolada ijobiy xulq-atvorni mustahkamlaydi. Salbiy so‘zlar, qo‘pol munosabat va doimiy qiyoslash esa bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini pasaytirib, ichki ziddiyatlarni kuchaytiradi.

Amaliy kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, oilada samarali muloqot yo‘lga qo‘yilgan sharoitda bolalar ochiqko‘ngil, muloqotga kirishuvchan va emotsional jihatdan barqaror bo‘lib ulg‘ayadi. Bunday bolalar maktab va jamiyat muhitiga tez moslashadi, tengdoshlari bilan sog‘lom munosabatlar o‘rnatadi. Demak, oilaviy muloqot nafaqat tarbiyaviy, balki ijtimoiy moslashuvning ham muhim omili sifatida namoyon bo‘ladi.

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, oilada bolalar bilan samarali muloqotni yo‘lga qo‘yish bolaning shaxs sifatida kamol topishi, emotsional barqarorligi va ijtimoiy moslashuvida muhim ahamiyat kasb etadi. Ota-ona va bola o‘rtasidagi muloqot pedagogik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilgan taqdirda, bolaning mustaqil fikrlash, o‘z his-tuyg‘ularini erkin ifodalash hamda ijobiy xulq-atvor ko‘nikmalari shakllanadi. Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, oilaviy muloqotning psixologik asoslarini e‘tiborga olish, ya‘ni empatiya, tinglash madaniyati va o‘zaro ishonchni ta‘minlash bolaning ruhiy holatini sog‘lomlashtirishga xizmat qiladi. Bolaning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda olib borilgan muloqot oilada ijobiy psixologik muhitni shakllantirib, nizolar va tushunmovchiliklarning oldini olishga yordam beradi. Xulosa qilib aytganda, oilada bolalar bilan muloqotni yo‘lga qo‘yish masalasi pedagogik va psixologik jihatdan uzviy bog‘liq bo‘lib, uning samaradorligi ota-onalarning muloqot madaniyati va tarbiyaviy mas‘uliyatiga bevosita bog‘liqdir. Shu bois, oilaviy tarbiya jarayonida ongli, ijobiy va hamkorlikka asoslangan muloqotni yo‘lga qo‘yish barkamol avlodni tarbiyalashning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Sh.M. Mirziyoyev. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta‘limi vazirligi. Oila, maktab va mahalla hamkorligi konsepsiyasi. – Toshkent, 2022.
3. Muslimov N.A., Qodirov U.M., Usmonboev A.A., Jabborov O.A. Pedagogika: oilaviy tarbiya asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.

4. Karimova M.M. Oila psixologiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
5. Abdullayeva G.B. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2017.
6. Jo‘rayev R.X., Zunnunov A.Z. Tarbiya nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2016.
7. Saidova D.S. Ota-ona va bola munosabatlarining psixologik jihatlari. – Toshkent: Fan, 2020.
8. Pedagogik ta’lim jurnali. Oila va tarbiya masalalariga oid maqolalar. – Toshkent, 2020–2024.
9. Xalq ta’limi jurnali. Oila va maktab hamkorligiga oid ilmiy-uslubiy maqolalar. – Toshkent, 2019–2023.
10. Raximova S.Sh. Oilada sog‘lom psixologik muhitni shakllantirish. – Toshkent: Ma’naviyat, 2018